

HOLLANDIA

cultuurhistorisch

onderzoek & archeologie

Aanvullend archeologisch
bureauonderzoek en inventariserend
veldonderzoek aan de Delftweg 15 te
Tuitjenhorn, gemeente Schagen.

HOLLANDIA reeks 721

COLOFON

Hollandia reeks nr.	721
Titel:	Aanvullend archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek aan de Delftweg 15 te Tuitjenhorn, gemeente Schagen.
Toponiem:	Tuitjenhorn - Delftweg 15
Gemeente:	Schagen (NH)
Onderzoeksmeldingsnr. Archis:	4659707100
Hoekcoördinaten:	111.464/527.755 (N) 111.624/527.724 (O) 111.580/527.514 (Z) 111.422/527.546 (W)
Auteur:	J.J. Brattinga Ma
In opdracht van:	Zeeman Real Estate (ZRE) Nieuwe Steen 5 1620 HA Hoorn
Contactpersoon:	Dhr. D. Noë
Wetenschappelijke leiding:	Drs. P. M. Floore
Illustraties:	J.J. Brattinga, tenzij anders vermeld
Status rapport:	Definitief, 7 februari 2019
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2019

HOLLANDIA archeologen

Tuinstraat 27a

1544 RS Zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding	9
2. Onderzoeksgebied	11
2.1 Landschappelijke situatie	
2.2 Voorafgaand onderzoek	
3. Aanvullend bureauonderzoek	13
3.1 Archief Schermer & Westra	
3.2 Regionaal Archief Alkmaar	
3.3 Gegevens Archeologische Werkgroep Schagen	
4. Aanvullend Inventariserend veldonderzoek	17
4.1 Methode	
4.2 Resultaten	
4.3 Interpretatie	
5. Conclusie en advies	21

Literatuur

Bijlagen

Samenvatting

In januari 2018 heeft Hollandia archeologen in opdracht van ZRE een aanvullend archeologisch bureauonderzoek en verkennende boringen uitgevoerd voor een onderzoeksgebied aan de Delftweg 15 te Tuitjenhorn, gemeente Schagen. Hierdoor is een nauwkeuriger overzicht verkregen van de situatie ter plekke, teneinde een gedegen advies te kunnen geven voor archeologische vervolgonderzoek.

In de documentatie van dhr. A. Schermer bij de archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland staan vondsten geregistreerd die in 1959-'60 gedaan zijn ter hoogte van terp J. Deze dateren in de Karolingische tijd en de late middeleeuwen.

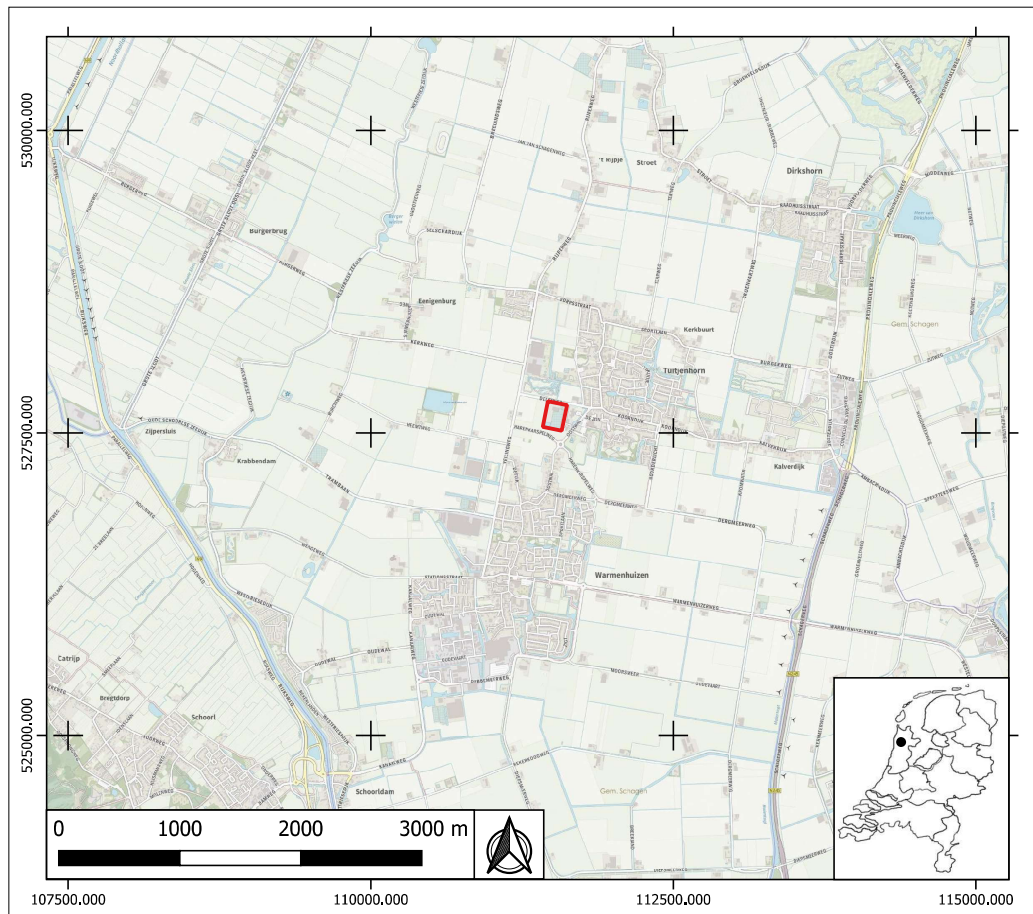
De archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland heeft in 2017 diverse veldinspecties uitgevoerd en vondsten geborgen ten zuiden van het onderzoeksgebied bij de aanleg van de verbindingsweg 'Ontbrekende Schakel'. Hierbij zijn uit een aantal greppel- en slootssystemen grote hoeveelheden middeleeuws aardewerk en (dierlijk) bot geborgen. Tijdens veldverkenningen in 2015 langs de Delftweg en de Veilingweg heeft de werkgroep diverse archeologische sporen herkend en eveneens aardewerk en dierlijk bot geborgen.

Deze vondsten lijken verband te houden met de terpen J, G en de tussenliggende structuur H van Schermer. Bovendien onderschrijven zij de datering van de terp in de late middeleeuwen. Archiefonderzoek bij het Regionaal Archief Alkmaar heeft aangetoond dat perceel 78, het perceel dat binnen het huidige onderzoeksgebied ligt en in grote lijnen de contouren van terp J van Schermer volgt, eigendom was van de Rooms-katholieke kerk van Harenkarspel en bekend stond als de Hoogewerf. Ten noorden hiervan lag de Ajewerf, waar terp G van Schermer op ligt.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat de natuurlijke ondergrond bestaat uit een gelaagd pakket zand- en kleibanden (laagpakket van Wormer). In boringen B1 tot en met B6 werd dit natuurlijke pakket afgedekt door een aantal (sub)recent geroerde kleilagen. Boringen B7 en B8 vormden qua samenstelling een uitzondering en bevatten kleilagen die toegeschreven worden aan het middeleeuwse terplichaam van terp J. Hiermee kan, in combinatie met de resultaten van een onderzoek van RAAP uit 2005, het areaal worden afgebakend waarbinnen nog resten van de terp aanwezig zullen zijn. Het archeologisch vervolgonderzoek dient zich te richten op het waarderen van deze terprestanten. Hiermee kan ook gekeken worden of er eventueel oudere sporen aanwezig zijn die door het terplichaam zijn afgedekt.

Advies

Binnen het onderzoeksgebied dient een archeologisch vervolgonderzoek plaats te vinden in de vorm van een waarderend proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Doel hiervan is het waarderen van de resten van terp J en structuur H in het westen van het onderzoeksgebied (zie bijlage 4). Aan de basis van dit onderzoek dient een door de gemeente Schagen geaccordeerd programma van eisen (pve) te liggen. Het onderzoek dient volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1) te worden uitgevoerd.

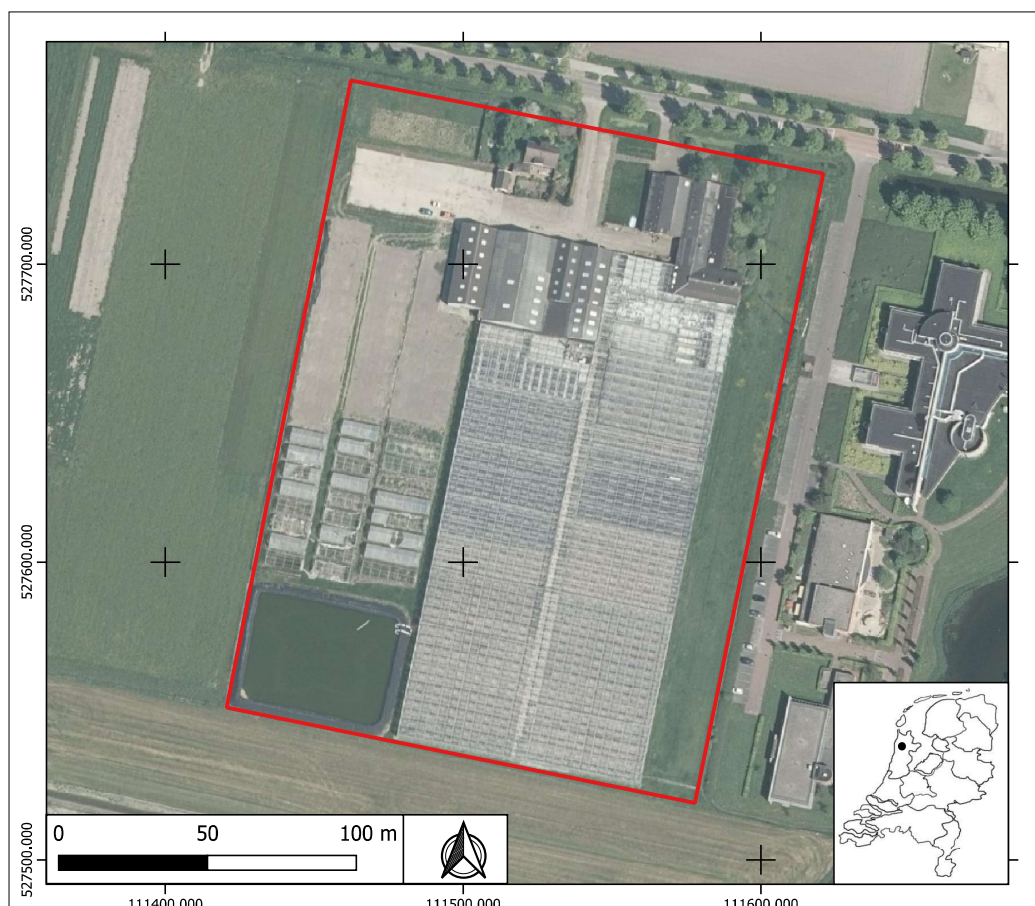
Afbeelding 1: Uitsnede van een topografische kaart met centraal daarop de locatie van het onderzoeksgebied (rood kader).

1. Inleiding

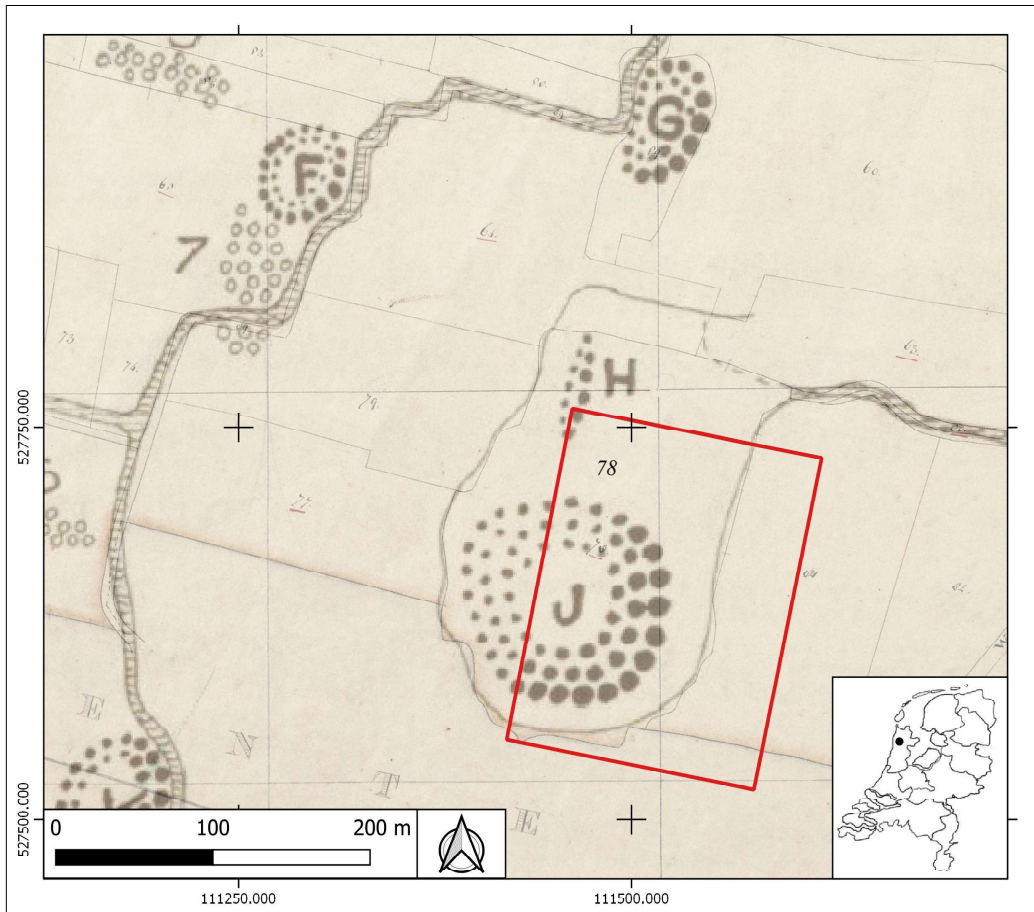
In januari 2019 heeft Hollandia archeologen in opdracht van ZRE te Hoorn een aanvullend archeologisch bureauonderzoek opgesteld en een inventariserend veldonderzoek door middel van verkennende boringen uitgevoerd voor een onderzoeksgebied aan de Delftstraat 15 in Tuitjenhorn, gemeente Schagen (afbeelding 1 & 2).

Dit aanvullende bureauonderzoek is bedoeld om historische, archeologische en bodemkundige gegevens van het onderzoeksgebied en omgeving in kaart te brengen die bij eerdere onderzoek nog niet of niet genoeg zijn belicht. De afgelopen jaren is er in en rondom het onderzoeksgebied divers archeologisch onderzoek uitgevoerd. Echter, door de aanwezigheid van een groot kassencomplex konden de archeologische waarden nog niet overal worden vastgesteld. Door het inventariserend veldonderzoek met verkennende boringen zal een inzicht gekregen worden in onder meer de ondergrond onder de (leegstaande) tuinbouwkassen die voorheen niet toegankelijk waren. Hierdoor kunnen archeologische indicatoren en eventuele verstoringen in kaart gebracht worden. Hiermee wordt getracht een zo nauwkeurig mogelijk overzicht te krijgen van de situatie ter plekke, teneinde een gedegen advies te kunnen geven voor archeologische vervolgonderzoek.

Binnen het landelijke registratiesysteem Archis3 is het inventariserend veldonderzoek door middel van verkennende boringen geregistreerd onder onderzoeksmeldingsnummer 4659707100.

Afbeelding 2: Luchtfoto met centraal daarop de locatie van het onderzoeksgebied (rood kader).

Afbeelding 3: Uitsnede van een overzichtskaart van Schermer & Westra, geprojecteerd op de kadastrale minuut van 1811-1832. Op de kaart van Schermer & Westra zijn de gevonden archeologische vindplaatsen aangegeven die zij vonden tijdens de ruilverkaveling van 1959-'60. Hierop zijn duidelijk terp J en structuur H te zien binnen het kadastrale perceel 78. Het huidige onderzoeksgebied is aangegeven met een rood kader en doorsnijdt zowel structuur H in het noorden als terp J. In het noorden is, buiten het onderzoeksgebied, de locatie van terp G te zien. Naar Soonius & Van Leeuwen 2018, 3.

2. Onderzoeksgebied

2.1 Landschappelijke situatie

De bodemopbouw van het plangebied is ontstaan binnen de invloedssfeer van het Zeegat van Bergen tussen 3000 en 1200 v.Chr. Na het sluiten van het zeegat rond 1600 v.Chr (Vos 2015) en het daarbij wegvallen van de open verbinding van het gebied met de zee, ontstond er veengroei op grote schaal. Hierdoor raakte de gehele regio in de laatste fase van de prehistorie bedekt met veen. In de vroege middeleeuwen is begonnen met het ontginnen van het veenmoeras. Door de daarbij gepaard gaande ontwatering kon bewoning op het veen (beter) plaatsvinden. Oxidatie van het veen zorgde er echter voor dat het landschap ging dalen. Daarop volgend ontstond de problematiek dat de zee en de wind steeds meer vat op het gebied kregen. Overstromingen en stormen zorgden ervoor dat veen werd weggeslagen en er vond door het Rekere- en Zijpe-estuarium sedimentatie plaats in de vorm van dikke kleipakketten. Door de wateroverlast is er vanaf de Karolingische tijd in en rondom het gebied begonnen met het opwerpen van terpen, waarop relatief droog gewoond kon worden. In de loop van de 13de eeuw is een begin gemaakt met de aanleg van de Westfriesse Omringdijk. Hierdoor werd de zee min of meer definitief afgesloten van West-Friesland (Soonius, 1999; Schute & Timmerman, 2005).

Het onderzoeksgebied is tegenwoordig een geëgaliseerd terrein waarop tuinbouwkasten en een woonhuis zijn gebouwd. Het egaliseren heeft tijdens de ruilverkaveling aan het eind van de jaren '50 van de vorige eeuw plaatsgevonden. Op de kadastrale kaart uit 1819 is de oude verkaveling nog goed te zien en valt op dat een groot perceel, dat deels ook binnen het onderzoeksgebied valt en nummer 78 heeft, een opvallende onregelmatige vorm heeft (afbeelding 3). Dit heeft te maken met de aanwezigheid van een middeleeuwse terp en een verbindingsdijk waar hieronder verder op ingegaan zal worden (zie hoofdstuk 2.2).

Geomorfologie en bodem

Volgens de geomorfologische kaart ligt het gebied in een vlakte van getijdenafzettingen (code 2M35a). Deze afzettingen behoren tot het laagpakket van Walcheren van de formatie van Naaldwijk. Op de bodemkaart staat het onderzoeksgebied aangegeven als een plek met voornamelijk kalkrijke poldervaaggronden (code Mn25A). Volgens de bodemkartering van Du Burck bestaat de bodem uit laaggelegen delgronden en 'Rekere' gorsgronden (Du Burck, 1957: codes MEe 2/4 en MRp 3/1). In het centrale deel van het plangebied staat een terp aangegeven.

2.2 Voorafgaand onderzoek

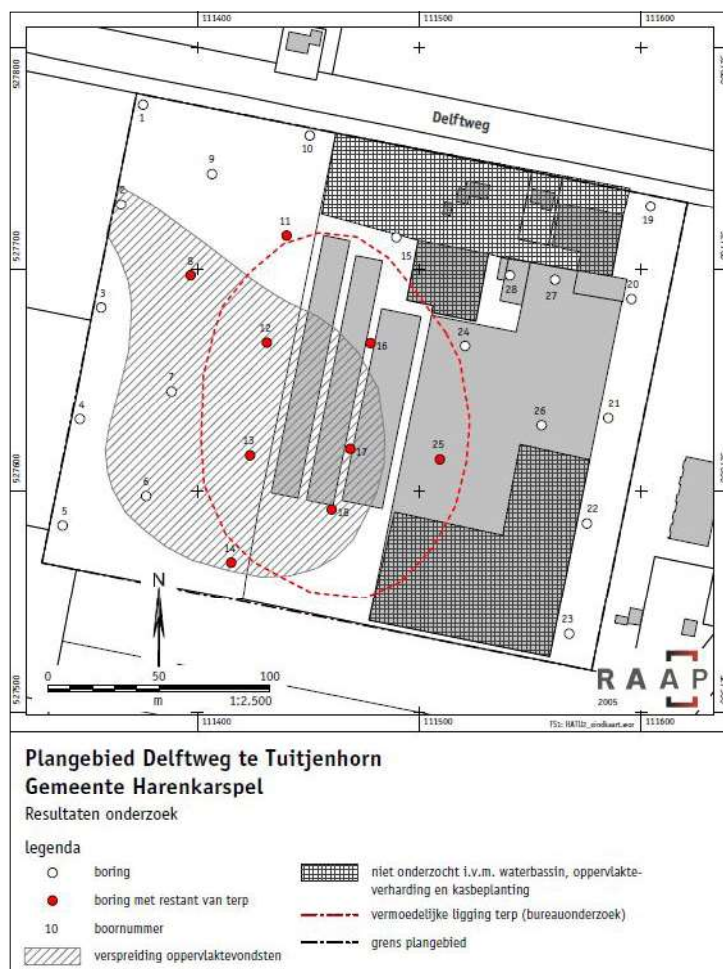
In het plangebied heeft een middeleeuwse terp gelegen. Tijdens de ruilverkaveling eind jaren '50 van de vorige eeuw hebben dhr. A. Schermer en dhr. Jb. Westra waarnemingen gedaan in de regio en diverse archeologische vindplaatsen herkend (Schermer & Westra 1978). In het plangebied bevinden zich de resten van terp J, waar Schermer en Westra aardewerk uit de 12de en 13de eeuw hebben gevonden. Ook zijn er tijdens de waarnemingen de resten van structuur H aangetroffen: een wal of dijk die mogelijk terp J verbond met de noordelijk gelegen terp G (Schermer & Westra 1978, 216; afbeelding 3). Archiefonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het terrein waar beide terpen en structuur H op lagen bekend stonden als respectievelijk de Hoogwerf en de Ajewerf (zie hoofdstuk 3.3).

De afgelopen jaren is er in en rondom het onderzoeksgebied divers archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij de archeologische verwachting voor het terrein al voor een deel is

gespecificeerd. In 2005 heeft RAAP archeologisch adviesbureau een bureauonderzoek laten uitvoeren naar de locatie aan de Delftweg 15 (geen Archis-meldingsnummer). Tijdens dit bureauonderzoek is aangetoond dat voor grote delen van het onderzoeksgebied een hoge archeologische verwachting geldt. Om de mate van intactheid van de bodem in kaart te brengen is vervolgens een archeologisch veldonderzoek middels verkennende boringen geadviseerd (Müller 2005, 11).

In dat jaar heeft RAAP archeologisch adviesbureau nog een archeologisch bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van verkennende boringen en oppervlaktekartering uitgevoerd in en rondom het onderzoeksgebied (Archis-meldingsnummer 3053727100). Hierbij zijn resten van een geëgaliseerde woonterp (de Hoogewerf) aangetroffen op 0,30 tot 0,80 meter -mv. De oorspronkelijke omvang van de terp is tijdens dit onderzoek geschat op ca. 125x150 meter (afbeelding 4). Daarnaast is tijdens de oppervlaktekartering een grote hoeveelheid scherven gevonden die de aanwezigheid van restanten van de terp onderstrepen (Kruidhof & Stevens 2005, 9).

Recentelijk is een hoogtemeting uitgevoerd op de locatie van een waterbassin die zich in het zuiden van het onderzoeksgebied bevindt (bijlage 2). Deze ligt mogelijk deels op de locatie van terp J. Uit de hoogtemetingen is naar voren gekomen dat de onderkant van het waterbassin zich op ongeveer -1,50 meter NAP en aan de zijkanten vrij stijl omhoog loopt.

Afbeelding 4: Afbeelding van het onderzoeksgebied en de resultaten van het booronderzoek en de veldkartering van RAAP in 2005. Hierin is al schematisch de locatie en omvang van terp J aangegeven. Bron: Kruidhof & Stevens 2005.

3. Aanvullend archeologisch bureauonderzoek

3.1 Archief Schermer & Westra

De resultaten van de veldkarteringen van Schermer en Westra uit de jaren 1959-'60 van de vorige eeuw zijn in 1978 globaal gepubliceerd (Schermer & Westra 1978). Hierbij zijn alle door hen gevonden archeologische vindplaatsen schematisch weergegeven. De beschrijving van 'terp J', die binnen het huidige onderzoeksgebied valt, is als volgt:

“Dit was een mooie grote betrekkelijk hoge terp voor deze streek. Een laatste hoogtemaat van 0,62 m. + N.A.P. is nog bekend. Historische gegevens voor ons doel van belang zijn niet bekend. Voor de afgraving van deze terp en L hebben we in 1960 contacten gelegd om te komen tot een wetenschappelijke begeleiding maar het is er niet van gekomen.

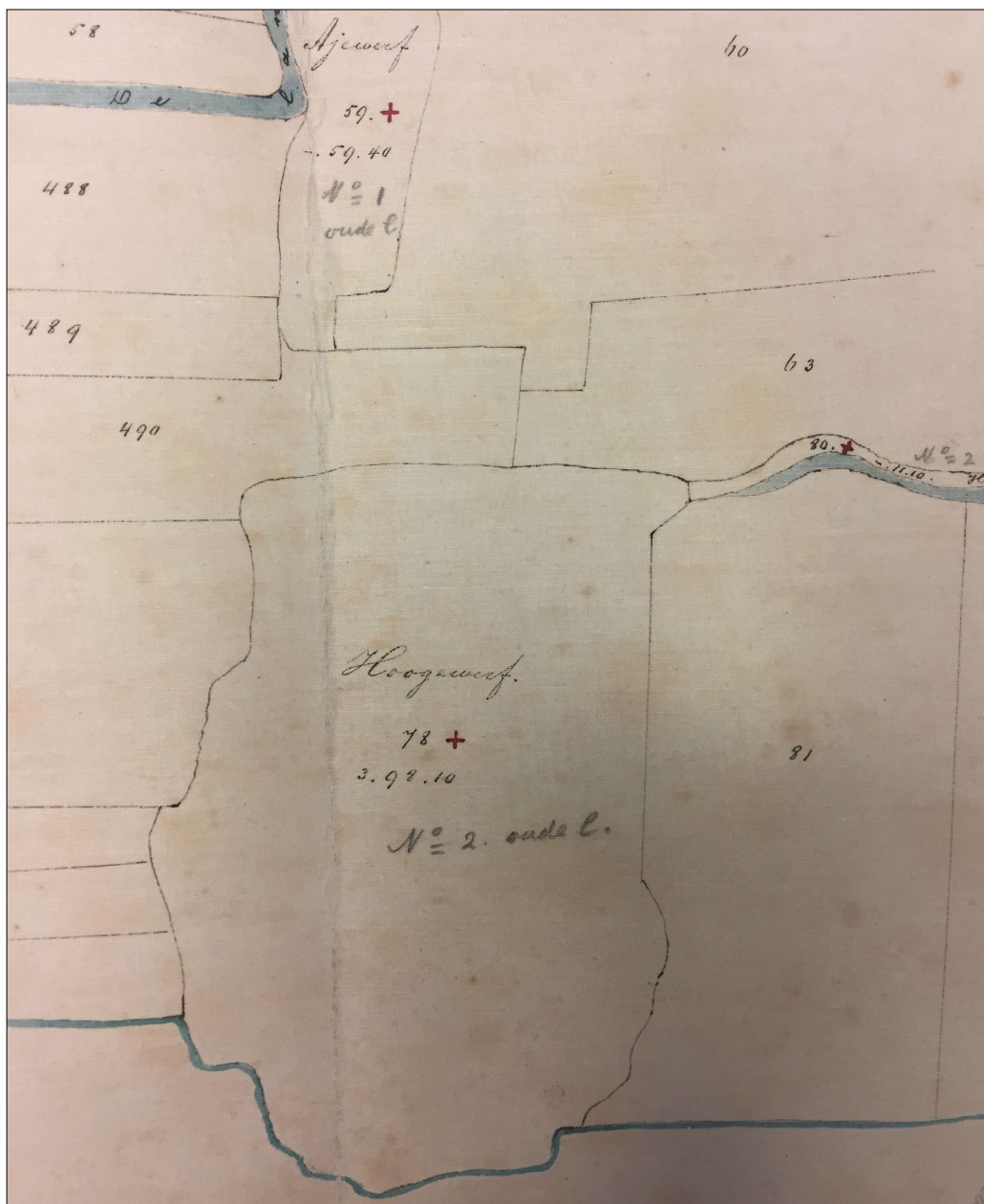
Tijdens dat werk werd het terrein verscheidene malen door ons bezocht. Daarbij werd een flinke hoeveelheid aardewerk stukken verzameld. Gememoreerd kan worden dat het veld ten oosten van de terp gemiddeld 0,70 m. lager was dan aan de westzijde. Dit kan samenhangen met plaatselijk verschillende omstandigheden van erosie en opslibbing, maar ook met grondontlening voor de terpbouw. De scherven werden dikwijls geraapt uit grauwbrown gronddiepten die van as afkomstig konden zijn. De stukken waren overwegend van de blauwgrijze vrij harde meer ontwikkelde kogelpotten, ook enkele stukjes type Andenne.

Merkwaardig weinig later materiaal of geïmporteerd steengoed. Afb. 7 geeft slechts een greep uit dat veel voorkomend goed. De beide bodems van afb. 8 van grote grijze kannen met vege, zo het lijkt, van een ijzeroxyde vallen daarbij op. Niet onvermeld mag blijven het vinden van een menselijk dijbeen. Onze indruk is dat deze terp niet spoedig ontstond na het opgeven van de vlakkeveld verblijfplaatsen, maar ook moet worden gerangschikt bij de latere, zoals (terp) G.” (Schermer & Westra 1978, 216).

In de documentatie van Schermer bij de Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland staan onder registratienummer 4 de vondsten die gedaan zijn ter hoogte van terp J bij de kartering in 1959, die aan de basis stond van het artikel uit 1978. De vindplaats wordt in het archief van Schermer aangeduid als 'terp j van Dekker'. Er is vondstmateriaal aangetroffen uit de Karolingische tijd en de late middeleeuwen A en B. Een latere determinatie door dhr. F. Diederik onderbouwd de datering. Hij determineerde 2 randscherven Karolingisch importaardewerk, 3 wandscherven, 2 bodemscherven en een wandscherf van Pingsdorf-aardewerk en 7 fragmenten Andenne-aardewerk gevonden. Naderhand is het materiaal via de ROB in het archeologische depot van de provincie Noord-Holland, thans Huis van Hilde, te Castricum terecht gekomen. Deze zouden zich in 'doos K' moeten bevinden maar momenteel blijken ze daar niet meer in aanwezig te zijn (*pers. comm.* F. Diederik).

3.2 Regionaal Archief Alkmaar

Archiefonderzoek bij het Regionaal Archief Alkmaar heeft aangetoond dat perceel 78, het perceel dat binnen het huidige onderzoeksgebied ligt en in grote lijnen de contouren van 'terp J' van Schermer volgt, eigendom was van de Rooms-katholieke kerk van Harenkarspel. Het terrein werd in de 19de eeuw door de kerk verhuurd aan diverse particulieren als weidegrond (afbeelding 5). Door het archiefonderzoek is gebleken dat het perceel waar terp J op gelegen is ook wel bekend stond als de 'Hoogewerf'. Het perceel waar terp G op ligt staat aangeduid als 'Ajewerf' (afbeelding 6). Tijdens het onderzoek in het archief zijn geen documenten gevonden die (delen van) het onderzoeksgebied als eigendom van de Hervormde kerk toeschrijven.

Afbeelding 5: Uitsnede van een 19^e-eeuwse kaart uit het archief van de Rooms-Katholieke Kerk van Harenkarspel. Hierop is het perceel 78 'Hoogwerf' (waar onder meer terp J en structuur H binnen liggen) en perceel 59 'Ajewerf' (terp G) te zien. Bron: regionaal Archief Alkmaar.

6. Weiland, Hoogwerf, te Haringcarpe. Sectie A
 N° 78 en 80, groot 4 bunders 13 roeden 60 ellen
 Huuden, Maarten Blankendaal te Haringcarpe.
 Huur, 640 queden in het jaar.
 Borg, Cornelis Blankendaal te Haringcarpe.

Afbeelding 6: Uitsnede van een 19de-eeuwse legger van de kerkelijke eigendommen van de Rooms-Katholieke kerk in Harenkarspel. Hierop is te zien dat het perceel Hoogwerf als weiland wordt verhuurd (samen met de dijk en kade nr. 80) aan de familie Blankendaal te Harenkarspel voor 640,- gulden per jaar. Bron: regionaal Archief Alkmaar.

3.3 Gegevens archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland¹

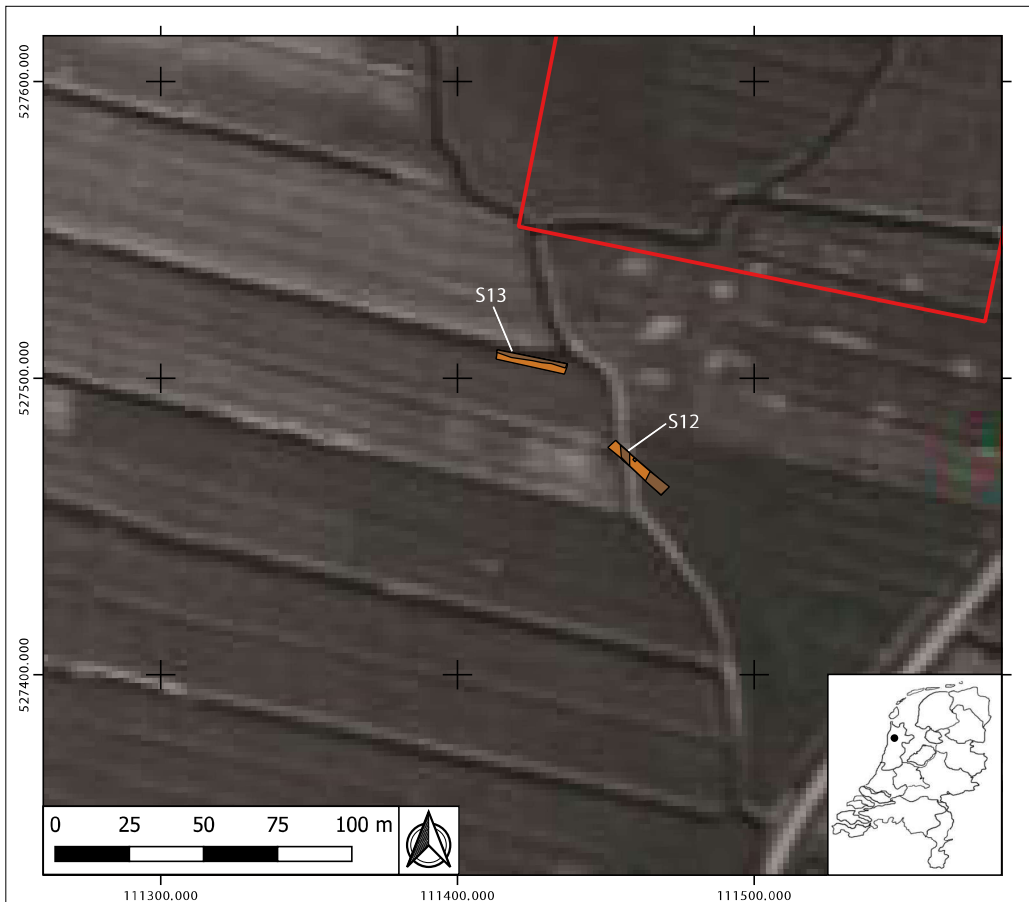
De archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland heeft recentelijk diverse archeologische waarnemingen gedaan rondom het onderzoeksgebied die nog niet zijn geregistreerd in Archis3 of anderzijds met voorafgaand onderzoek zijn meegenomen. De meest recente waarneming betreft diverse vondsten langs de ontsluitingsweg 'Ontbrekende Schakel', direct ten zuiden onderzoeksgebied. In 2014 is tijdens een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen een proefsleuvenonderzoek aanbevolen op het traject van de aan te leggen verbindingsweg 'Ontbrekende Schakel' (Boon, Van Breda & Bex 2014). Dat proefsleuvenonderzoek volgde in 2016 (Bex & Veenstra 2016). Hierna is het terrein vrijgegeven voor de werkzaamheden en hebben leden van de werkgroep de in het proefsleuvenonderzoek aangetroffen sloot onderzocht en de omgeving gemonitord. In een periode van maart tot en met september 2017 hebben leden van de werkgroep diverse keren veldinspecties uitgevoerd en vondsten geborgen. Hierbij is een aantal greppel- en slootssystemen aangetroffen. In een 4 meter brede sloot is een grote hoeveelheid middeleeuws aardewerk en (dierlijk) bot aangetroffen. Mogelijk is deze brede sloot met de grote hoeveelheid vondstmateriaal aangesloten geweest op de terpsloot behorende bij terp J (afbeelding 7). In totaal zijn er ruim 400 stuks aardewerk gevonden van verschillend type, waaronder kogelpot, Pingsdorf, Paffrath en proto-steengoed (afbeelding 8). Daarnaast is er nog aardewerk met een latere datering gevonden, zoals een fragment van een baardmankruik. Hierdoor kan een middeleeuwse datering van de vindplaats worden verondersteld met een zwaartepunt in de 10de tot en met de 14de eeuw. Opmerkelijk is de vondst van een fragment van een menselijke schedel, des te meer omdat Schermer & Westra ook al spreken van de vondst van menselijk botmateriaal bij hun waarnemingen, zoals in hoofdstuk 3.1 te lezen is.

Een jaar eerder, op 11 september 2015, heeft de werkgroep een veldverkenning uitgevoerd aan de Delftweg en de ernaast gelegen Veilingweg, ten noorden van het huidige onderzoeksgebied. Reden hiervoor was de herinrichting van het Van Blanckendaelpark aan de Veilingweg. Het terrein zelf mocht van de eigenaar niet geïnspecteerd worden, waarop is besloten om de aangrenzende slootkanten visueel te onderzoeken. Hierbij zijn diverse archeologische sporen en vondsten aan het licht gekomen, zoals sloten en greppels, twee waterputten en aan de fietspadzijde van de Veilingweg een spoor met venige vulling en vondstmateriaal bestaande uit kogelpotaardewerk en dierlijk bot.

Langs de Veilingweg, aan de andere kant van het fietspad, werd over een lengte van 50 meter ook veel vondstmateriaal aangetroffen. Dit bestond met name uit kogelpotaardewerk en dierlijk bot. Tussen het dierlijk bot werd o.a. een kaak van een hond gevonden. Vooral nog dateert het vondstmateriaal, op basis van het kogelpotaardewerk, op de 10de tot en met de 12de eeuw. Een roodbakkend, geglazuurde scherfje is echter van veel latere datering; 16de-18de eeuw. Mogelijk houden deze vondsten verband met de verdwenen terpen G en J en de tussenliggende structuur H, zoals herkend door Schermer & Westra.

In de directe omgeving is aangetoond dat er bewoning vanaf de Romeinse tijd aannemelijk is. Tijdens onderzoek aan de Trambaan in Warmenhuizen, even ten zuidwesten van het huidige onderzoeksgebied, is handgevoemd aardewerk uit de late ijzertijd/Romeinse tijd aangetroffen. De onversierde scherven waren organisch gemagerd en afkomstig uit opgebrachte grond uit de omgeving (Salomons 2017, 22). Mogelijk kunnen zich onder de terpophogingen van terp J nog oudere sporen aanwezig zijn van een vlaknederzetting die voorafging aan de terpbewoning.

¹Met dank aan de heren F. Diederik en J. Lubbers, die hun gegevens en expertise belangeloos beschikbaar stelden.

Afbeelding 7: Proefsleuf 5 en 6 uit het onderzoek van Sweco uit 2017, geprojecteerd op een luchtfoto uit 1945. Duidelijk te zien is dat tijdens het proefsleuvenonderzoek twee greppels zijn teruggevonden die te herkennen zijn op de luchtfoto. Beide sporen (S12 en S13) zijn onderdeel van een slotensysteem dat aansluit op de omringende sloot van het perceel Hoogewerf. Het huidige onderzoeksgebied is met een rood kader aangegeven.

Afbeelding 8: Een deel van het vondstmateriaal dat door de archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland is gevonden tijdens de archeologische waarnemingen bij de 'Ontbrekende Schakel' in 2017. Links een selectie van het aardewerk, rechts een deel van het dierlijk bot en het fragment van een menselijke schedel (onderzijde afbeelding). Bron: Archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland/ Joost Lubbers.

4. Aanvullend Inventariserend veldonderzoek

4.1 Doel & methode

Doelstelling

Het primaire doel van een inventariserend veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek. Deze stelt dat er voor het plangebied een hoge archeologische verwachting is voor het aantreffen van vindplaatsen uit de Middeleeuwen (Müller 2005, 13). Daarnaast dienen de mate van verstoring van het terrein en de diepteligging van eventueel aanwezige archeologische waarden te worden vastgesteld.

Werkwijze

Het inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen is binnen het landelijk registratiesysteem Archis3 aangemeld onder meldingsnummer 4659707100. Conform het plan van aanpak zijn binnen het plangebied 8 boringen gezet. Het onderzoek is volgens de KNA 4.1 protocol 4003 uitgevoerd, met deelprocessen VS03 tot en met VS08. De boringen zijn tot op maximaal 2,00 meter -mv gezet met behulp van een Edelmanboor (7 cm) en een gutsboor (3 cm). De opgeboorde grond is handmatig afgezet en nader bekeken op archeologische indicatoren. Ze zijn vervolgens beschreven aan de hand van de archeologische standaard boorbeschrijving en de NEN5104 en ingemeten in het landelijke RD-coördinatensysteem. Naderhand zijn alle boorgaten weer gedicht en afgedekt. De boorstaten zijn te vinden in bijlage 3.

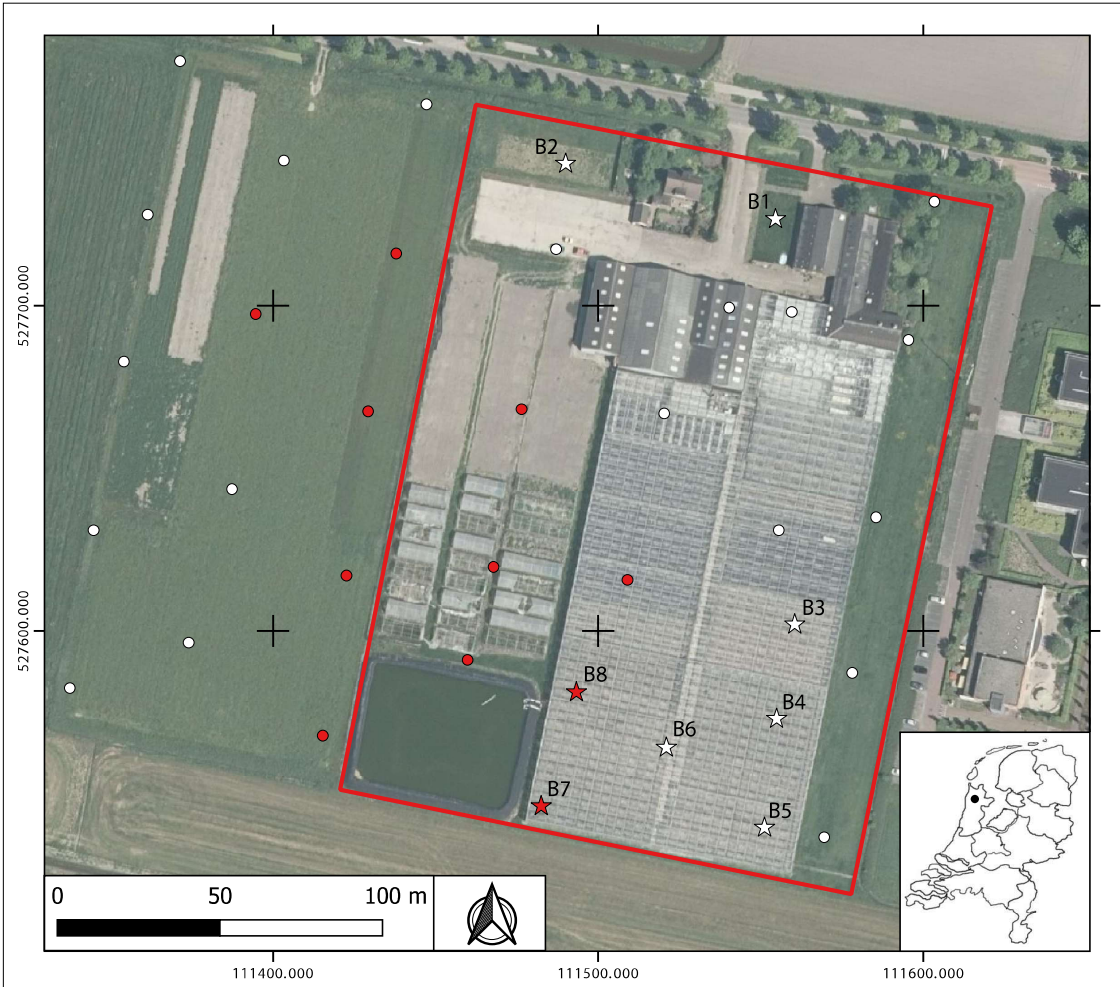
De boringen zijn gezet op locaties die in voorgaand booronderzoek (Kruidhof & Stevens 2005) niet eerder konden worden onderzocht door de aanwezigheid van wegverharding, een waterbassin en kasbeplanting. Zodoende zijn er in het noorden van het onderzoeksgebied twee boringen gezet en in het zuidoosten zes. De boorpuntlocaties van het onderzoek uit 2005 zijn tezamen met die van het huidige onderzoek weergegeven in afbeelding 9.

4.2 Resultaten

Boringen B1 en B2 bevonden zich buiten het kassencomplex, aan de noordzijde van het onderzoeksgebied. Boring B2 lag tevens iets ten oosten van de door Schermer & Westra herkende structuur H. Direct onder een humeuze kleilaag, die geïnterpreteerd wordt als (oude) bouwvoor, werd op een diepte van 0,75 meter -mv (respectievelijk -1,31 en -1,17 NAP) de natuurlijke ondergrond aangeboord. Deze bestaat uit afzettingen van het laagpakket van Wormer. Dit was een gelaagd pakket van elkaar afwisselende klei- en zandbanden.

Boringen B3 tot en met B8 werden gezet binnen het kassencomplex in het zuidoosten van het onderzoeksgebied. Hierin werd eveneens een pakket zwak humeuze klei aangetroffen. Deze was schelphoudend, doorworteld en zwak roesthoudend. In boringen B3 tot en met B6 reikte dit kleipakket van 0,80 tot 1,20 meter -mv (-1,48 tot -1,88 meter NAP). Onder deze laag werd net als bij de boringen B1 en B2, de natuurlijke ondergrond opgeboord, bestaande uit een gelaagd klei- en zandpakket van het laagpakket van Wormer.

Boringen B7 en B8 lieten een afwijkende stratigrafie zien. Hierin werd wel een door glastuinbouw subrecent geroerd pakket humeuze klei aangetroffen maar, anders dan bij de voorgenoemde boringen, werden daaronder kleilagen gevonden met archeologische indicatoren als aardewerk en houtskool. In boring B7 werd een dergelijk pakket tot een diepte van 0,50 tot 1,20 meter -mv (-1,53 tot -2,23 meter NAP) aangetroffen. In boring B8 werd dit pakket van 0,50 tot 1,00 meter -mv (-1,26 tot -1,76 meter NAP) opgeboord. Hieronder bevond zich wederom de natuurlijke, gelaagde klei- en zandafzettingen van het laagpakket van Wormer.

Afbeelding 9: Het onderzoeksgebied (rood kader) en de boorpunten uit het onderzoek van RAAP uit 2005 (cirkels) en het huidige booronderzoek (sterren). De rode cirkels en sterren geven de boringen weer waarin mogelijk een restant van de middeleeuwse terp is aangetroffen. De witte cirkels en sterren geven de boringen weer waarin geen restanten van de terp zijn gevonden.

4.3 Interpretatie

In alle boringen is in de bovengrond een pakket zwak humeuze klei aangetroffen die uit meerdere lagen bestaat en die in het subrecente verleden is omgezet tijdens het gebruik als land- en tuinbouwland. In boringen B1 tot en met B6 werd onder deze kleilagen de natuurlijke ondergrond aangetroffen, bestaande uit een gelaagd pakket zand- en kleibanden (laagpakket van Wormer).

Boringen B7 en B8 vormden qua samenstelling een uitzondering op de rest. Onder de subrecent geroerde laag is een laag klei met archeologische indicatoren als houtskool en aardewerk gevonden. Deze laag is zeer waarschijnlijk onderdeel van het middeleeuwse terplichaam van de Hoogewerf en is ook tijdens het onderzoek uit 2005 aangetroffen (afbeelding 10). Hiermee kan enigszins een gebied worden afgebakend waarbinnen nog resten van de terp aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied.

4.4 Vervolgonderzoek

Het archeologisch vervolgonderzoek dient zich te richten op het gebied waarbinnen resten van de terp nog aanwezig zijn. Dat is inclusief het terrein waarbinnen nu een waterbassin is gesitueerd. De bodem daarvan ligt op ca. -1,50 meter NAP. De resten van de terp in boringen B7 en B8 (op -1,26 tot -2,23 meter NAP) tonen aan dat er onder het waterbassin nog restanten aanwezig kunnen zijn.

Het proefsleuvenonderzoek maakt het ook mogelijk om eventueel oudere sporen op te sporen die die door het terplichaam zijn afgedekt. Dat is met een booronderzoek moeilijk vast te stellen. Een voorstel voor de locatie van de proefsleuven en een korte onderbouwing zijn te vinden in bijlage 4.

7. Conclusie en advies

Voor het aanvullende archeologisch bureauonderzoek naar de onderzoekslocatie aan de Delftweg 15 in Tuitjenhorn, gemeente Schagen zijn aanvullende bodemkundige, historische en archeologische gegevens in kaart gebracht. Hierdoor is een nauwkeuriger overzicht verkregen van de situatie ter plekke, teneinde een gedegen advies te kunnen geven voor archeologische vervolgonderzoek.

In de documentatie van dhr. A. Schermer bij de archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland staan vondsten geregistreerd die in 1959-'60 gedaan zijn ter hoogte van terp J. Deze dateren in de Karolingische tijd en de late middeleeuwen.

De archeologische werkgroep Kop van Noord-Holland heeft in 2017 diverse veldinspecties uitgevoerd en vondsten geborgen ten zuiden van het onderzoeksgebied bij de aanleg van de verbindingsweg 'Ontbrekende Schakel'. Hierbij zijn uit een aantal greppel- en slootssystemen grote hoeveelheden middeleeuws aardewerk en (dierlijk) bot geborgen. Tijdens veldverkenningen in 2015 langs de Delftweg en de Veilingweg heeft de werkgroep diverse archeologische sporen herkend en eveneens aardewerk en dierlijk bot geborgen.

Deze vondsten lijken verband te houden met de terpen J, G en de tussenliggende structuur H van Schermer. Bovendien onderschrijven zij de datering van de terp in de late middeleeuwen. Archiefonderzoek bij het Regionaal Archief Alkmaar heeft aangetoond dat perceel 78, het perceel dat binnen het huidige onderzoeksgebied ligt en in grote lijnen de contouren van terp J van Schermer volgt, eigendom was van de Rooms-katholieke kerk van Harenkarspel en bekend stond als de Hoogewerf. Ten noorden hiervan lag de Ajewerf, waar terp G van Schermer op ligt.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat de natuurlijke ondergrond bestaat uit een gelaagd pakket zand- en kleibanden (laagpakket van Wormer). In boringen B1 tot en met B6 werd dit natuurlijke pakket afgedekt door een aantal (sub)recent geroerde kleilagen. Boringen B7 en B8 vormden qua samenstelling een uitzondering en bevatten lagen die toegeschreven worden aan het middeleeuwse terplichaam van terp J. Hiermee kan, in combinatie met de resultaten van een onderzoek van RAAP uit 2005, het areaal worden afgebakend waarbinnen nog resten van de terp aanwezig zullen zijn. Het archeologisch vervolgonderzoek dient zich te richten op het waarden van deze terprestanten. Hiermee kan ook gekeken worden of er eventueel oudere sporen aanwezig zijn die door het terplichaam zijn afgedekt.

Advies

Binnen het onderzoeksgebied dient een archeologisch vervolgonderzoek plaats te vinden in de vorm van een waarderend proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Doel hiervan is het waarden van de resten van terp J en structuur H in het westen van het onderzoeksgebied (zie bijlage 4). Aan de basis van dit onderzoek dient een door de gemeente Schagen geaccordeerd programma van eisen (pve) te liggen. Het onderzoek dient volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1) te worden uitgevoerd.

Literatuur

- Bex, J. & J.B. Veenstra, 2017: Archeologisch onderzoek Ontbrekende Schakel gemeente Schagen. (*Sweco Archeologische Rapporten 2043*), Groningen.
- Boon, H., W.A. van Breda & J. Bex, 2014: Archeologisch Onderzoek De Ontbrekende Schakel, gemeente Schagen; Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen. (*Grontmij Archeologische Rapporten 1277*), Alkmaar
- Burck, P. du, 1957: Een bodemkartering van het tuinbouwdistrict Geestmerambacht. (*De Bodemkartering van Nederland deel XVII/ Verslagen van landbouwkundige onderzoeken No. 63.3.*), Wageningen.
- Komen, H.E., 2008: De Langedijk in de Middeleeuwen verlegd. (*West-Friesland Oud&Nieuw, 75e jaarboek Westfries Genootschap*), Den Haag.
- Kruidhof, C.N. & F. Stevens, 2005: Plangebied Delftweg te Tuitjenhorn, gemeente Harenkarspel; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (kartering). (*RAAP-notitie 1175*), Weesp.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters Noordhoff, Groningen/ Houten.
- Müller, A., 2005: Plangebied Delftweg, Tuitjenhorn, gemeente Harenkarspel; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek. (*RAAP-notitie 1117*), Weesp.
- Salomons, K.T., 2017: Inventariserend veldonderzoek door middel van karterende proefsleuven, Trambaan 1-1d in Warmenhuizen, gemeente Schagen. (*Hollandia reeks 596*), Zaandijk.
- Schute, I.A. & R. Timmerman, 2005: Plangebied Tuitjenhorn-West, gemeente Harenkarspel; een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart. (*RAAP-rapport 1103*), Weesp.
- Schermer, A & Jb. Westra, 1978: Oud-Warmenhuizen op terpen. (*Westfries Oudheden (XVIII) 1978. Mededelingen van de Archeologische Werkgroep 'Westfriesland' van het Historisch Genootschap 'Oud West-Friesland'*). pp. 208-230.
- Soonius, C.M., 1999: Woningbouwlocaties Tuitjenhorn en Warmenhuizen, gemeente Harenkarspel; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie. (*RAAP-rapport 475*), Weesp.
- Vos, P.C., 2015: *Origin of the Dutch coastal landscape. Long-term landscape evolution of the Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series*. Barkhuis, Groningen.

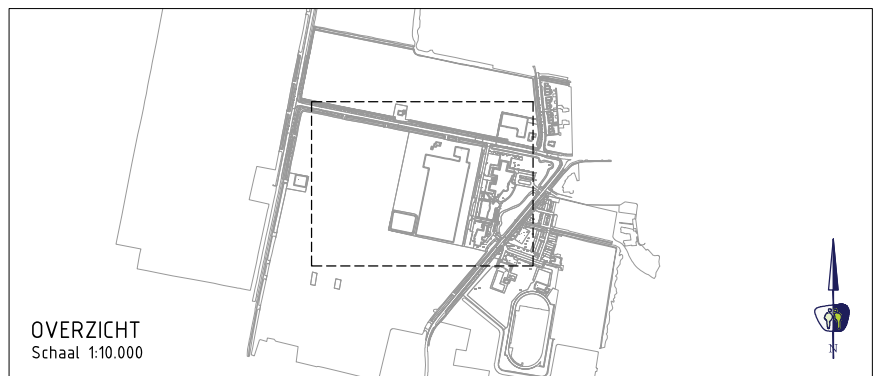
Bijlagen

Inhoudsopgave

- Bijlage 1: Archeologische perioden
- Bijlage 2: Hoogtematen van het waterbassin
- Bijlage 3: Boorstaten
- Bijlage 4: Adviesdocument waarderende proefsleuven (IVO-P)

Bijlage 1: Archeologische perioden

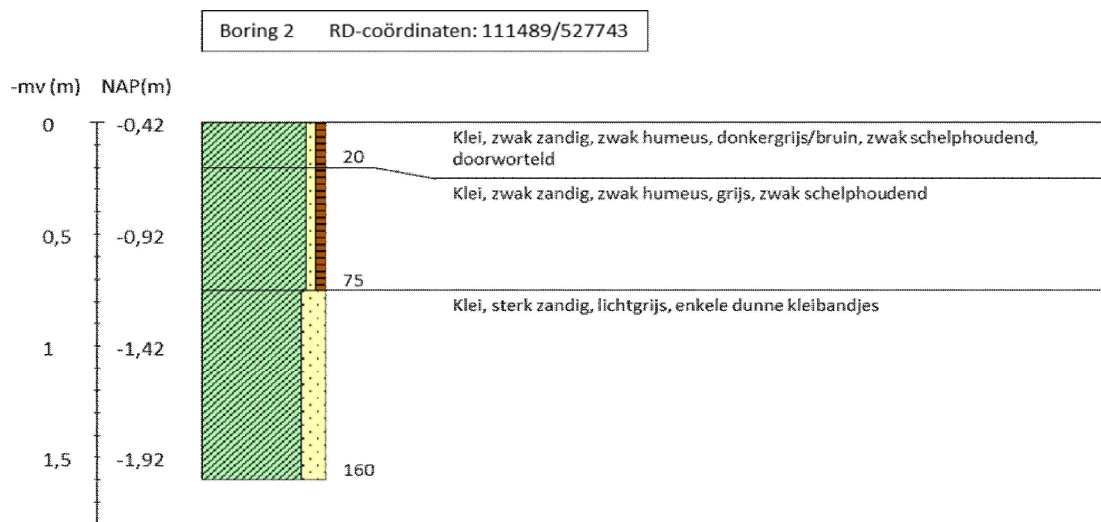
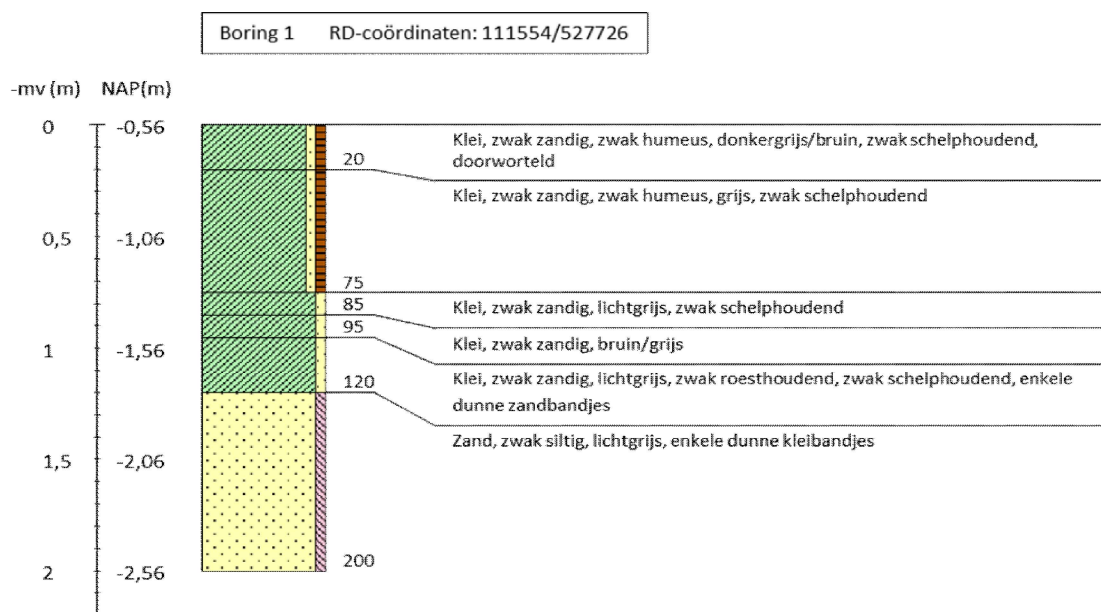
Nieuwe tijd	C	1.850-heden	NIEUWE TIJD	Laat-Neolithicum B 2.450-2.000 A 2.850-2.450 Midden-Neolithicum B 3.400-2.850 A 4.200-3.400 Vroeg-Neolithicum B 4.900-4.200 A 5.300-4.900	NEOLITHICUM
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850			
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650			
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500	MIDDELEEUWEN	Laat-Mesolithicum 6.450-4.900 Midden-Mesolithicum 7.100-6.450 Vroeg-Mesolithicum 8.800-7.100	MESOLITHICUM
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250			
Vroege-Middeleeuwen	D	900-1.050			
	C	725-900			
	B	525-725			
	A	450-525			
Laat-Romeinse tijd	B	350-450	ROMEINSE TIJD	Laat-Paleolithicum B 18.000-8.800 A 35.000-18.000 Midden-Paleolithicum 300.000-35.000	PALEOLITHICUM
Miden-Romeinse tijd	A	270-350			
	B	150-270			
Vroeg-Romeinse tijd	A	70-150			
	B	25-70			
	A	12-25			
Late-IJzertijd	12 na Chr.- 250 v. Chr.		IJZERTIJD		
Midden-IJzertijd	500-250				
Vroege-IJzertijd	800-500				
Late-Bronstijd		1.100-800	BRONSTIJD		
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100			
	A	1.800-1.500			
Vroege-Bronstijd		2.000-1.800			
Vroeg-Paleolithicum		-300.000			

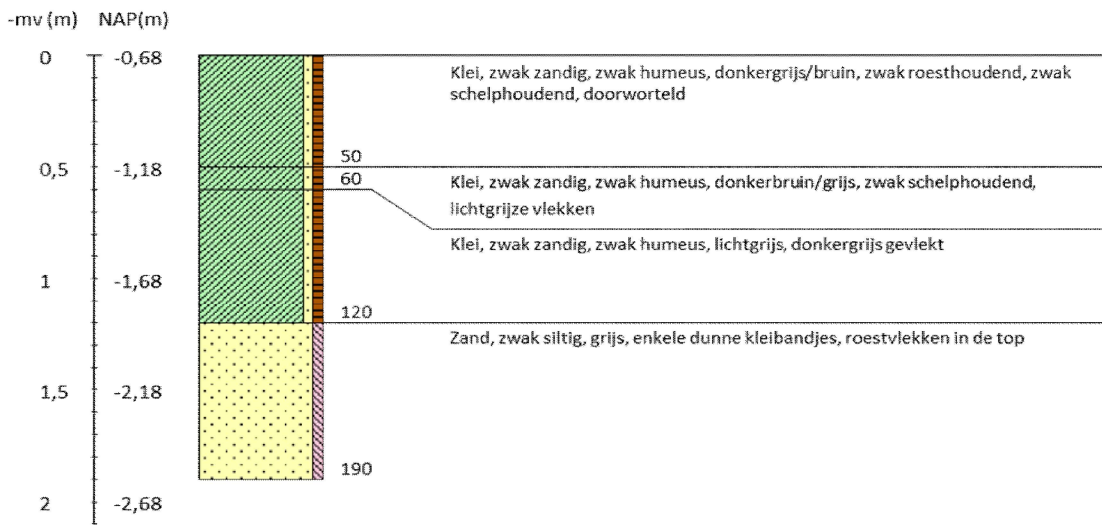
Bijlage 2: Hoogtemetingen waterbassin

Bijlage 3: Boorstaten

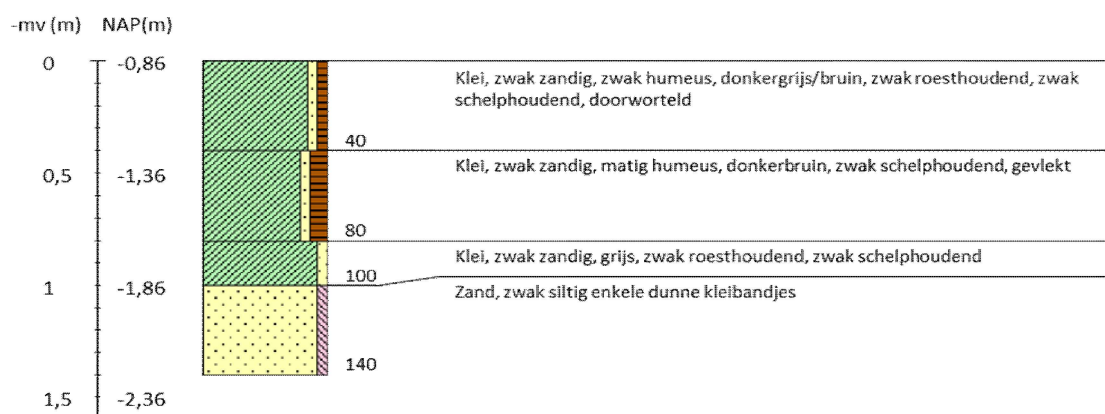
Boring 3 RD-coördinaten: 111560/527601

Boring 4 RD-coördinaten: 111554/527572

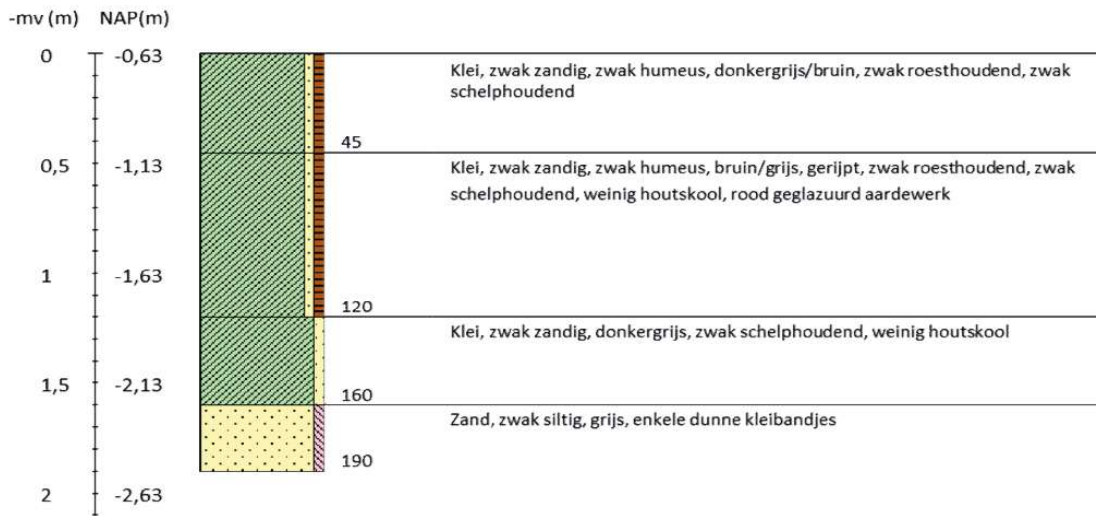
Boring 5 RD-coördinaten: 111551/527539

Boring 6 RD-coördinaten: 111520/527564

Boring 7 RD-coördinaten: 111482/527546

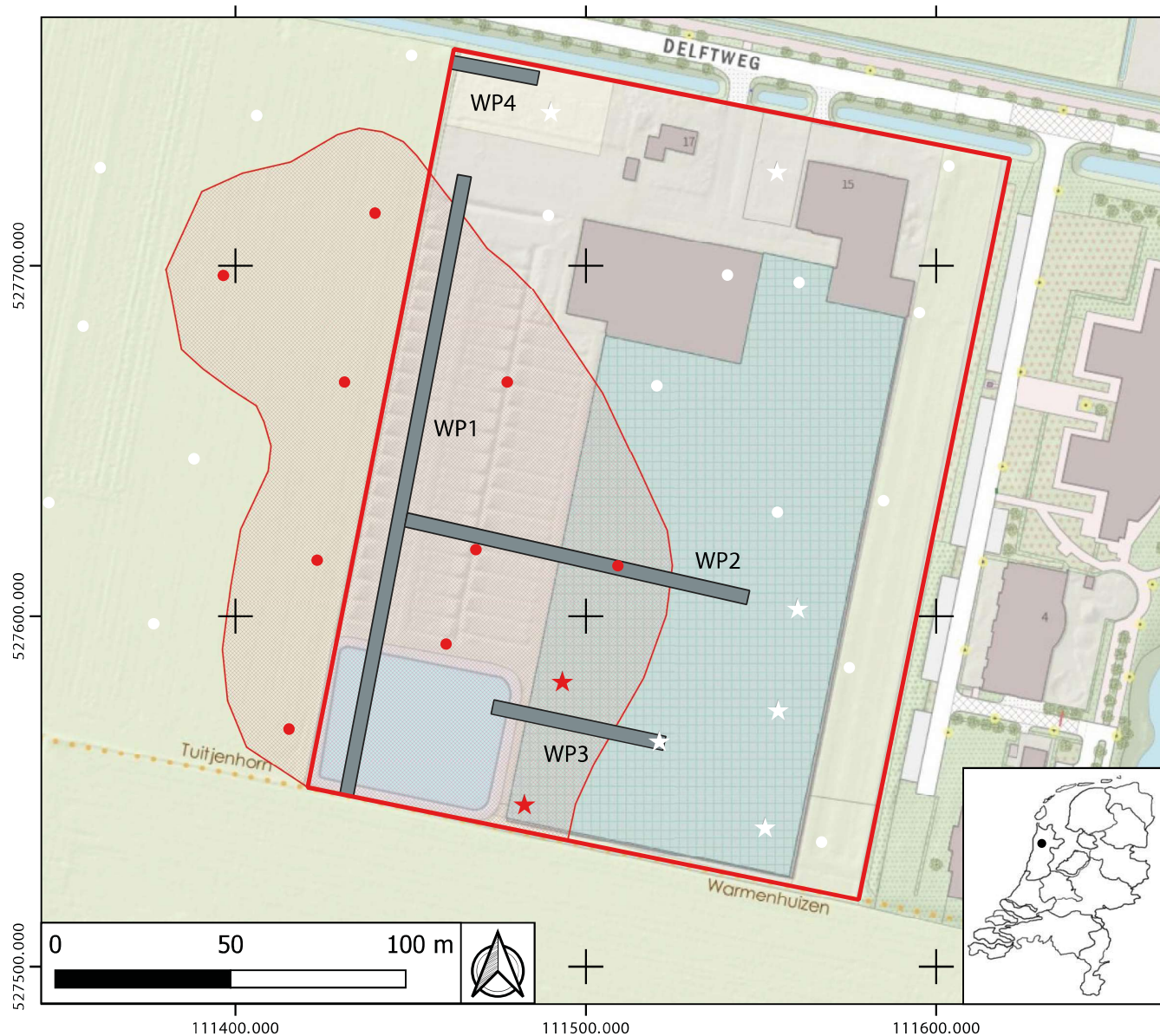
Boring 8 RD-coördinaten: 111493/527581

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

<p>Zand</p> Zand, zwak siltig Zand, matig siltig Zand, sterk siltig Zand, uiterst siltig Zand, kleilig	<p>Veen</p> Veen, mineraalarm Veen, zwak kleilig Veen, sterk kleilig Veen, zwak zandig Veen, sterk zandig	<p>Diversen</p> Verharding Water																		
<p>Klei</p> Klei, zwak siltig Klei, matig siltig Klei, sterk siltig Klei, uiterst siltig Klei, zwak zandig Klei, matig zandig Klei, sterk zandig	<p>Grind</p> Grind, zwak zandig Grind, matig zandig Grind, sterk zandig Grind, uiterst zandig Grind, siltig	<p>Zandmediaan</p> <table border="0"> <tr><td>uiterst fijn</td><td>< 105</td><td>µm</td></tr> <tr><td>zeer fijn</td><td>105 - < 150</td><td>µm</td></tr> <tr><td>matig fijn</td><td>150 - < 210</td><td>µm</td></tr> <tr><td>matig grof</td><td>210 - < 300</td><td>µm</td></tr> <tr><td>zeer grof</td><td>300 - < 420</td><td>µm</td></tr> <tr><td>uiterst grof</td><td>420 - < 2000</td><td>µm</td></tr> </table>	uiterst fijn	< 105	µm	zeer fijn	105 - < 150	µm	matig fijn	150 - < 210	µm	matig grof	210 - < 300	µm	zeer grof	300 - < 420	µm	uiterst grof	420 - < 2000	µm
uiterst fijn	< 105	µm																		
zeer fijn	105 - < 150	µm																		
matig fijn	150 - < 210	µm																		
matig grof	210 - < 300	µm																		
zeer grof	300 - < 420	µm																		
uiterst grof	420 - < 2000	µm																		
<p>Leem</p> Leem, zwak zandig Leem, sterk zandig	<p>Overige toevoegingen</p> zwak humeus matig humeus sterk humeus zwak grindig matig grindig sterk grindig verstooid laag	<p>Zandsortering</p> <table border="0"> <tr><td>goed gesorteerd</td><td>D₅₀/D₁₀ < 1,8</td></tr> <tr><td>matig gesorteerd</td><td>D₅₀/D₁₀ 1,8 < 3</td></tr> <tr><td>slecht gesorteerd</td><td>D₅₀/D₁₀ > 3</td></tr> </table>	goed gesorteerd	D ₅₀ /D ₁₀ < 1,8	matig gesorteerd	D ₅₀ /D ₁₀ 1,8 < 3	slecht gesorteerd	D ₅₀ /D ₁₀ > 3												
goed gesorteerd	D ₅₀ /D ₁₀ < 1,8																			
matig gesorteerd	D ₅₀ /D ₁₀ 1,8 < 3																			
slecht gesorteerd	D ₅₀ /D ₁₀ > 3																			
		<p>Kalkgehalte</p> <table border="0"> <tr><td>kalkloos</td><td>geen opbruising minder dan 0,5% CaCO₃</td></tr> <tr><td>kalkarm</td><td>hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO₃</td></tr> <tr><td>alkrijk</td><td>zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO₃</td></tr> </table>	kalkloos	geen opbruising minder dan 0,5% CaCO ₃	kalkarm	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃	alkrijk	zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃												
kalkloos	geen opbruising minder dan 0,5% CaCO ₃																			
kalkarm	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃																			
alkrijk	zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃																			
		<p>Begrenzing onderliggende laag</p> <table border="0"> <tr><td>scherp</td><td>overgangsgebied < 0,3 cm</td></tr> <tr><td>onscherp</td><td>overgangsgebied 0,3 - < 3 cm</td></tr> <tr><td>diffuus</td><td>overgangsgebied 3 cm - < 10 cm</td></tr> </table>	scherp	overgangsgebied < 0,3 cm	onscherp	overgangsgebied 0,3 - < 3 cm	diffuus	overgangsgebied 3 cm - < 10 cm												
scherp	overgangsgebied < 0,3 cm																			
onscherp	overgangsgebied 0,3 - < 3 cm																			
diffuus	overgangsgebied 3 cm - < 10 cm																			
		<p>Inclusies/archeologische indicatoren</p> <table border="0"> <tr><td>weinig</td><td>< 1%</td></tr> <tr><td>matig</td><td>1-10%</td></tr> <tr><td>veel</td><td>> 10%</td></tr> </table>	weinig	< 1%	matig	1-10%	veel	> 10%												
weinig	< 1%																			
matig	1-10%																			
veel	> 10%																			

Bijlage 4: Adviesdocument waarderende proefsleuven (IVO-P)

Op de hierboven afgebeelde kaart staan de locaties geplot van de waarderende proefsleuven binnen het onderzoeksgebied (rood kader). Hierop zijn ook de boringen te zien waarin sporen van de terp zijn gevonden (rode stippen en sterren) en waarin deze niet werden aangetroffen (witte stippen en sterren). De proefsleuven hebben een lengte van 180x4 meter (WP1), 100x4 meter (WP2), 50x4 meter (WP3) en 25x4 meter (WP4). Samen hebben ze een oppervlakte van 1420 m². Dat is ca. 5% van het totale oppervlak van het onderzoeksgebied (ca. 35.000 m²), 7% van het totale over terplichaam (ca. 20.000 m², rood gearceerd in de afbeelding) en ca. 11% van het deel van het terplichaam dat binnen het onderzoeksgebied ligt (ca. 12.000 m²).

Proefsleuven 1 en 2 zijn over de lengte en de breedte van het veronderstelde terplichaam geplot en liggen haaks op elkaar. Hierdoor kan een inzicht verkregen worden in de opbouw (stratigrafisch), sporendichtheid en ruimtelijke spreiding van de terp en eventuele sporen die daar nog onder liggen. Proefsleuf 3 is een aanvullende sleuf om inzicht te krijgen in het verloop van de terp naar het oosten toe. Daarnaast geeft het inzicht in de eventuele verstoring die het waterbassin en de (bouw en sloop van) de tuinbouwkas hebben gehad op de terp.

Tot slot staat WP4 in het noorden geplot om inzicht te krijgen in de aan- of afwezigheid van sporen behorende tot structuur H van Schermer. Deze zou zich in dit deel van het onderzoeksgebied kunnen bevinden maar zijn niet aangetroffen in B1 van het inventariserend booronderzoek.